

השבוע בגליון

- ♦ הדלעת הקטנה והדלעת הגדולה
- ♦ תיווך בין סוחרים עצים למנסרה
- ♦ דמי התיווך המובטחים לעומת המשרה הלא מובטחת
- ♦ צוואות מעורפלות

♦ שתי נכדות בעלות שם זהה

- ♦ ציווה את נכסיו ל'צאצאי הצדיק'
- ♦ מדוע המלווה צריך לתבוע את הלווה לדין תורה?
- ♦ שני אנשים בעלי שמות זהים ומיזות גוף תואמות!
- ♦ זיהוי המגרש לפי שם אמו

דף פג/ב אמר אביי בוצינא טב מקרא הדלעת הקטנה והדלעת הגדולה

בגמרתנו מובא פתגם שרווח בימים ההם: "בוצינא טב מקרא" - דלעת קטנה עדיפה על דלעת גדולה. כלומר, אדם שהציעו לו אחת משתי אפשרויות, לקחת כעת דלעת קטנה או להמתין מלקחתה עד שתגדל ותהא גדולה, מעדיף לקחתה בעודה קטנה כי אינו יודע מה ילד יום. אביי מביא פתגם זה לגבי הלכה השנויה במשנתנו, כי אדם שכתב לארוסתו [לאחר שקידשה לפני כניסתה לחופה]: "דין ודברים אין לי בנכסייך", דינו הוא שלא הסתלק לחלוטין מכל זכויותיו בנכסיה כי אם מזכותו לעכב בידה את מכירתם לאחרים, אך מזכויותיו לאכול את פירות נכסיה ולירשם לא הסתלק. לדעת אביי סיבת הדבר היא מפני שכך אנו אומדים בדעתו. זאת מניין? לפי שאדם מייחס יותר חשיבות לזכות עכשוית - אכילת פירות, מאשר לזכות התנגדות למכירת נכסיה, שתעמוד לו אם וכאשר תרצה למכור את נכסיה. לפיכך אומדים בדעתו כי מבין שתי זכויותיו התכוון לוותר על זו הרחוקה מדעתו.

סברה זו צירפו הפוסקים לעיתים כדי להתוות פסקי הלכה בהם הם נדרשו לאמוד דעתו של אדם בדבר העדפותיו הממוניות, במקרים בהם התגלע ספק או וויכוח בדבר. להלן שני מקרים. **אדם שאשתו נשתתה:** אדם שאשתו נשתתה, לא עלינו, ומפאת חוסר פקחונה אינו יכול לגרשה, תקנו חכמי הדורות כי אם רוצה לשאת אשה נוספת, בהיתר מאה רבנים, ישליש את סכום כתובת אשתו הראשונה בידי בית דין, שיהיה כסף זה מוכן ועומד לפרעון כתובתה, אם וכאשר ניתן יהיה לגרשה.

הפוסקים דנו רבות כיצד לנהוג במקרה של בעל עני שאין ידו משגת להשליש את סכום הכתובה, ורבים מהם כתבו להקל כי ישליש בידי בית הדין את הסכום שיש ביזו ודיו בכך. אולם, רבי מנחם מנדל קרוכמכל, בעל "צמח צדק" הקדמון (סימן ס"ז) [למד בישיבתו של הב"ח. חי לפני כשלוש מאות וחמישים שנים. כינויו "הקדמון" נועד להבדיל בין ספרו לבין ספר בשם זהה שכתב לימים האדמו"ר השלישי בשושלת אדמו"רי חב"ד, רבי מנחם מנדל שניאורסון זצ"ל] הציע כי הבעל יתן לאשתו כבר עכשיו סכום כסף הגון שמרווחי היא תוכל להתפרנס בכבוד, בתמורה לפטורו מחיוב כתובה. אפשרות זו קיימת, מפני שאשה יכולה למכור את זכות גביית כתובתה לכל מי שתרצה.

מאחר שאשה זו שוטה ואין לה דעת, מניין לנו כי דעתה נוחה בהסדר זה? ה"שואל ומשיב" (שו"ת, מהדורה קמא חלק א' סימן קט"ג, וחלק ב' סימן קס"ה וחלק ג' סימן ק"ח) מסביר זאת על פי המבואר בסוגייתנו, כי אדם מעדיף רווח קטן אך מיידי, מרווח גדול עתידי. לפיכך, וודאי מעדיפה האשה

דבר העורך

נין של - טלפון אחד - אלבניה

תגובה מעניינת קיבלנו לאחר פרסום הסיפור "מהיין אל הרבנות" (גליון 441) על הגאון רבי יוסף יוסף רוזנברג זצ"ל, רב ואב"ד בהונגריה לפני כמאה וארבעים שנים. **הגב' א.** אלקלעי תח"י יצרה קשר עם המערכת וסיפרה בהתרגשות, כי אביה, הר"ר יוסף אפרתי הי"ו, הוא נינו של בעל המעשה וקרובו על שמו ולפני שנים אף הוציא וההדיר את כתיבי הסבא רבא שלו! בשבת פרשת חיי שרה בה התפרסם המעשה, מלאו לר' יוסף תשעים שנה והתרגשות רבה אחזה בו. ר' יוסף זוכה ללמוד עתה זו הפעם הרביעית את מחזור הדף היומי, בלימודו החל מאז יציאתו לפנסיה. עד מאה ועשרים.

★ ★ ★

משפתחנו בתגובה נרגשת, נביא את מכתבו הנרגש והמגרש של יהודי יקר אשר כתב את מכתבו לרב מגיד השיעור בשיעורו הוא משתתף. הרי הוא לפיכך ככתבו וכלשונו:

בס"ד, ערב ראש השנה תשס"ה,

לכבוד הרב שמואל ישראלי שליט"א.

בהתרגשות רבה אני כותב לך מילים אלו.

במשך שנים חיפשתי וחיפשתי לקבוע זמנים לתורה.

אולי לא חיפשתי מספיק טוב, היות ובבארות יצחק

לא היה חסר מגוון של שיעורים, אך לא אשכח את

אותו היום שהרב גרוסמן שליט"א התקשר אלי

אישית (איזה מעשה גדול), והזמין אותי לבוא לשמוע

את הרב קובלסקי שליט"א. לקראת פתיחתו של הדף

היומי בבארות יצחק. רגע חשוב מאד בחיי!

רעידת אדמה אמיתית לאישיות. לנשמה, ולמשפחה שלי.

שיחת טלפון קטנה - ים של חסד, שבזכותו נכנסתי לתוך

מעיינה של תורה. מים שאין להם סוף כל ימות השנה.

נר ה'

נשמת אדם

לעילוי נשמת

ר' **יעקב מנחם אדורם** ז"ל ב"ר בן-ציון וגיטל הי"ד

נלב"ע כ"א בכסלו תשס"ג **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

הר"ר **חיים אהרן ברלינר** ז"ל

בן ר' ישראל יצחק הי"ד

נלב"ע ט"ו בכסלו

תנצב"ה

הונצח ע"י חתנו ובתו **אבי ומאירה שונר** שיחיו

עילוי נשמת

הר"ר **פנחס יוסף איצקוביץ** ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל

נלב"ע ט"ז בכסלו תשנ"ט

תנצב"ה

עילוי נשמת

הרה"ח ר' **מאיר ברסלויער** ז"ל

בן הרב מנחם מנדל זצ"ל נלב"ע י"ט בכסלו תשמ"ד

וזוגתו מרת **בלומה רבקה** ע"ה

בת הר"ר מנחם ראובן ז"ל נלב"ע י"ז בכסלו תשנ"ח

תנצב"ה

הונצחו ע"י בנם ידידינו הר"ר **חיים דוד ברסלויער** ומשפחתו שיחיו - רמת גן

שכעת יעמידו לרשותה אפשרות פרנסה בכבוד, מאשר תהא לה זכות לגבות דמי כתובה אם יגרשנה או אם ימות הוא לפניו.

תיווך בין סוחרים עצים למנסרה: מקרה נוסף שעלה על שולחן הפוסקים התעורר בעקבות דין תורה בין שני יהודים, האחד בעל מנסרת עצים והאחר שכנע קבוצת סוחרים עצים לנסר את עציהם במנסרתו. שניהם הסכימו כי המתווך הביא את סוחרים העצים, אך מלבד זאת לא הסכימו על מאומה. המתווך טען כי בעל המנסרה ביקש ממנו פעמים אחדות לתווך בעיסקה זו, ואילו בעל המנסרה טען: לא היו דברים מעולם.

אם היה הוויכוח מסתיים כאן, הוא היה מוכרע במהרה: על בעל המנסרה לשלם דמי תיווך, הן אם ביקש ממנו בעל המנסרה לתווך והן אם לאו.

המתווך התמנה למנהל עבודה: ברם, בעל המנסרה העלה טיעון מעניין. נודע לו, כי לאחר סיכום העיסקה התמנה המתווך לאחראי מטעם הסוחרים להוביל את עציהם מן היער אל המנסרה, תפקיד ששכרו רב בציודו, הרבה יותר מדמי התיווך. עתה טען בעל המנסרה, כי אדם שפעל למען עצמו ותוך כדי כך תיווך עיסקה בין שניים, אינו זכאי לדמי תיווך מפני שעבור עצמו פעל. מעתה, כל מטרתו של מתווך זה היתה להשיג עבור עצמו את תפקיד האחראי על העברת העצים ולפיכך הוא פטור מתשלום דמי תיווך!

דמי התיווך המובטחים לעומת המשרה הלא מובטחת: הגאון רבי מנחם מענדל רוטמן, רבה של קרעשוב, הפנה את השאלה אל בעל "דובב מישרים" (שו"ת, חלק א' סימן מ"ב), וזה הכריע: שלם ישלם בעל המנסרה. טעם הדבר: דמי התיווך מובטחים, אם תושלם העסקה, ואילו התמנותו לאחראי על הובלת העצים בטוחה פחות ואינה מותנית בקיום העסקה, ובהתאם לכלל הנאמר בגמרתנו "בוצינא טב מקרא", יש לקבוע כי המתווך פעל במרץ כדי לקבל את דמי התיווך הבטוחים ואין לקבוע כי כל פעולתו היתה כדי לזכות במשרה שהתמנותו לה אינה בטוחה.

דף פה/ב נכסי לטוביה... אתו שני טוביה

צוואות מעורפלות

דברי סוגייתנו שימשו בסיס להכרעת הלכה בצוואות רבות שנכתבו בלשון המשתמעת לשני פנים. בגמרתנו מסופר כי אדם ציווה נכסיו ל"טוביה", אך לא נתן סימנים לאיזה טוביה כוונתו. לאחר פטירתו הופיע אדם בשם טוביה ואמר כי הוא הוא טוביה אליו כיוון הנפטר ואכן הוא זכה בצוואה. הגמרא אומרת, כי אם היו מופיעים שני אנשים בעלי השם טוביה ואחד מהם תלמיד חכם, ודאי כוונת המצווה לטוביה התלמיד חכם, כי רצון אדם לצבור זכויות לפני מותו ואין לך זכות גדולה מכך שתלמיד חכם יהנה מנכסיו. אם היו שניהם תלמידי חכמים, או שניהם לא היו תלמידי חכמים, מניחים כי כוונת המצווה למי מהם שהתגורר סמוך אליו, כי "טוב שכן קרוב מאח רחוק". רוב המקרים שהובאו להכרעת הפוסקים נראים זהים על פניהם, אך עיון קל בפרטיו של כל מקרה חושף כי עולמות שונים לפנינו. להלן סיפורן של שתי צוואות עלומות.

שתי נכדות בעלות שם זהה: בתקופתו של רבי יחזקאל לנדאו, בעל "נודע ביהודה", נפתחה צוואתה של אלמנה בה ציוותה לאמר: "כל המטלטלין והתכשיטים שלי זאל גיהערין [=יהיו] לבת בתי טריינלה". טריינלות שתיים היו לה לנכדות, שתיהן בנות בנותיה, והשאלה שעמדה על הפרק היא מי היא הטריינלה לה כיוונה הסבתא בצוואתה.

כשניגש רבי יחזקאל לענות על שאלה זו, לא היה לו ברור מה הם ה"מטלטלין" שכתבה המנוחה בצוואתה, האם מדובר בבגדיה או בכל מטלטליה. ככל הנראה לא היה באפשרותו ליצור קשר עם כותבי השאלה, ולפיכך הוא השיב להם שתי תשובות לשני האפנים.

הנתונים הברורים היו שאחד מחתני האלמנה, אביה של אחת הנכדות האמורות, החזיק בעזבון האלמנה. מעתה, אם היה לפנינו ספק שקול למי שייכת הירושה, הוא היה יכול לתת את הירושה לבתו ואם היתה הנכדה השנייה טוענת כלפיו כי שלה הצוואה, היה משיב לה בצדק: "המוציא מחבירו עליו הראיה", הוכיחי כי לך מגיעה הירושה.

ברם, במקרה זה קשה היה להכריע אם הוא מוגדר כספק שקול. מחד, הנכדה השנייה היתה אשתו של תלמיד חכם, והרי מבואר בסוגייתנו שבמקרה זה מניחים כי כוונת כותב הצוואה היתה להוסיף זכויות ולתת את כספו לתלמיד חכם. אולם, הן הצוואה אינה עבור בעלה אלא עבורה... היא אינה תלמיד חכם. מכאן ואילך מתפצלת תשובתו לשניים.

אם ה"מטלטלין" שכתבה הסבתא בצוואתה הם בגדים בלבד, אכן הם מיועדים עבור האשה בלבד ולא עבור בעלה ותקף פסק דינו כי המוחזק בממון יזכה בו. ברם, כותב ה"נודע ביהודה", אם במטלטליה כלולים דברים בעלי ערך העומדים להשקעה, כגון כספים, אין כן פני הדברים, שהרי הבעל זכאי ליהנות מרווחים המופקים מנכסי האשה וגם כאן טמון רווח עבורו ושוב נמצא כי יש להניח שהתכוונה להנות את התלמיד חכם הנשוי לנכדתה, ומשכך, עלינו להסיק, כי כל צוואתה, כולל התכשיטים, נתונים לאשת התלמיד חכם, שהרי וודאי התכוונה רק לנכדה אחת.

עם זאת, מסיק ה"נודע ביהודה" כי "טוב לעשות פשרה כטוב בעיניהם", מפני "שאינ זה דין ברור כל כך", שהעובדה שהבעל נהנה מרווחים המופקים מנכסי האשה זהה לדין גמרתנו המתירח

אם היו לי סימני שאלה בקשר להצטרפותי לדף היומי, הרי הם נמחקו אחרי דקה, כשאתה, הרב שמואל, העברת את השיעור הראשון שלך בשטיבל של בית הכנסת שלנו. כבר אז ראיתי את הכריזמה שלך ואת העוצמות של האבת תורה והדרך בה אתה מעביר לנו את זה.

בהתחלה זה לא היה קל. לשבת בסוף היום, "ברוגע", וללמוד דף גמרא. לוותר על ארוחת ערב משפחתית עם בני ביתי, ולהחליט שכל ערב משעה 20:00 עד 21:00 זה הזמן המוקדש ללימוד תורה. **הלימוד** שלי הפך לציר המרכזי של היום ושלו החיים שלי.

אומרים: "כל תכנית היא בסיס לשינויים". אצלי כל תכנית מבוססת על איך אני אספיק ללמוד את הדף היומי. **זכיתי**, בעזרת ה' יתברך, מאז שהתחלנו את הלימוד, ללמוד כ-850 דפי גמרא, 12 מסכתות, כולם לפי מיטב יכולתי והבנתי.

ערב ערב ההתרגשות היא עצומה, אפילו אחרי ששנתיים וחצי, כי בזכותך, הרב שמואל, הדפים הם חיים, והתנאים והאמורים קורמים עור וגידים ונהיים כמו חברים שבאים לבקר. **הלוואי** ונזכה לעוד שנים רבות של לימוד בידך אתך. **אני** מאחל לך ולמשפחתך כל טוב, ומבקש להודות גם למשפחתך שבזכותם אנו נהנים כאן מלימוד תורה שכזה.

בברכה,
ר. ה.

מכתב זה עורר נימים חבויים בלבו של כל מי שנחשף אליו.

רבנים מגידי שיעורים שליט"א התודעו בעוצמה לתחושות קהל שומעי לקחם. חידדו בקרבם את הידיעה, הברורה להם ממילא, שאת שעת הדף היומי העומדת לרשותם, עליהם לנצל כדי למלא את כליהם של המשתתפים הצמאים לדבר ה', שהרי הם מחיים נפשות מישראל.

רבי ופעילי מאורות הדף היומי סיימו את קריאת המכתב וקול קורא הדהד במחשבתם: "ראו מה טלפון אחד יכול לעשות! לשנות חיים של משפחה שלמה". חיים של תורה!

ויש כאן גם מסר ליהודים שעדיין עומדים ליד המעגל וחוככים בדתם עם להצטרף.

יהודים! הצטרפו! לא תצטערו על כך! בעוד חודשים אחדים כבר לא תאמינו על עצמכם, מדוע כלל התלבטתם, הרי אי אפשר בלי זה!

★ ★ ★

ואם תרצו עוד סיפור המלמד כי המתחברים לקביעות עיתים לתורה אינם מסוגלים לוותר עליה - בבקשה.

בשיעורו של הרב גרוסברד שליט"א, מרבני מאורות הדף היומי, משתתף יהודי שהחל לקבוע עיתים לתורה ומיזמו הראשון בשיעור אינו מוותר אף לא על שיעור אחד ויהי מה. לפני זמן מה הוא נעדר לימים אחדים מן השיעור וחזר כשחיוך רחב נסוך על פניו, וכה סיפר:

באחד הימים מעסיקי הורו לי לנסוע לאלבניה כדי להסדיר בה עניין מסוים. ניסיתי לברר אם יש שם שיעור דף יומי, אך לא מצאתי. החלטתי לבטל את הניסיעה, אך מעסיקי לא הרפו, וכך נאלצתי לנסוע בשברון לב. זמן מה לאחר תחילת הטיסה, פנה אלי דייל ואמר: "הצטרף עימי ואושיבך ליד פניהו שתהנה ממנו". הוא הושיב אותי ליד יהודי חסדי שנסע גם הוא במטוס, והדדיל חשב אל-נכון, כי במטוס דליל היהודים נשמח לשבת בצוואת.

שמחנו להכיר זה את זה, שוחחנו ודיברנו, וכשעה ומחצה לפני הנחיתה הוא אמר לי: אני צריך להפסיק לשוחח עמך. עלי ללמוד הדף היומי! למדנו יחד את הדפים של הימים בהם שהיית באלבניה, והרגשתי שאין מאושר ממני בעולם.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק, פקס: 03-570-67-93
mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה העורך

לאדם המצווה נכסיו ישירות לתלמיד חכם ובאופן זה ראוי לעשות פשרה. וימימי ה"נודע ביהודה" לימינו אנו.

ציוה את נכסיו לצאצאי הצדיק: לפני כשלושים שנה יהודי הותיר אחריו ירושה מכובדת, והורה להפריש סכום מסויים מירושתו לצאצאיו של צדיק וקדוש שנפטר כמאה שנים לפני כן. דבר המעשה הובא לפני הגאון רבי נתן גשטטנר שליט"א, כדי לברר מי מן הצאצאים כלול בחלוקה זו.

לכאורה הרי זו שאלה פשוטה מאין כמותה, הכי לא נאמר בגמרתנו כי אם בין המתמודדים על הירושה יש תלמיד חכם, הוא הזוכה בה?

ובכן, קיים הבדל יסודי בין המקרים. בגמרתנו ידוע לכל כי המצווה התכוון לאדם אחד בלבד, וכשעלינו להכריע למי התכוון, אנו מניחים כי כוונתו לתלמיד חכם. ברם, במקרה שלפנינו הן ברור שכוונת המצווה לחלק את הכסף לכמה אנשים, ומניין לנו כי התכוון לתלמידי חכמים בלבד?

עם זאת הגר"נ גשטטנר שליט"א מצדד כי הכסף לא יחולק בין כל הצאצאים, כי כל אחד מהם יקבל סכום פעוט ביותר, ואין מסתבר כי זו היתה כוונת המנוח. משכך, שוב עלינו להכריע למי מבין הצאצאים התכוון המצווה וכאן לכאורה תבוא לידי שימוש הכרעת סוגייתנו - לתלמידי החכמים (ש"ת "להורות נתן" חלק ב' ח"מ סימן ק"ב). עם זאת, מאחר שהמצווה כתב לחלק את כספו ל"נכדי הצדיק", לשון שאינה כוללת תלמידי חכמים דווקא, יש לאמוד בדעתו כי כוונתו לכל נכד שמצוה לתת לו ממון, ולפיכך גם נכדי הצדיק העניים יזכו לחלוק בצוואה, גם אם אינם תלמידי חכמים. אך נכדים שאינם עניים ואינם תלמידי חכמים וודאי אינם כלולים בה [ראה במה שהאריך לבאר ולברר דין זה].

דף פ/ב מכין אותו עד שתצא נפשו

מדוע המלווה צריך לתבוע את הלווה לדין תורה?

במאמר שלפנינו נברר יסודות חשובים בקיום התורה והמצוות, באמצעות שאלה פשוטה: מדוע מלווה צריך לתבוע לבית דין לווה חצוף שאינו מוכן לשלם את חובו בשום אופן? מה מונע ממנו לכפות אותו לשלם לו את חובו?

תחילה עלינו לברר, מהם סוגי החיוב שהשיתה התורה על הלווה כדי שיפרע את חובו.

"פריעת בעל חוב - מצווה": בסוגייתנו אומר רב פפא כי "פריעת בעל חוב מצווה", היינו: על הלווה מוטלת מצווה מן התורה לפרוע את חובו. לכשנשאל רב פפא מה יעשה מלווה בלווה האומר: איני חפץ במצווה זו? השיב: "מכין אותו עד שתצא נפשו", שהרי כלל הוא במצוות התורה, שאדם אשר מבטל קיום מצווה, חובה על בית דין לכופו לקיימה. לפיכך בית דין יכפו את הלווה לשלם את החוב.

מדברי רב פפא עולה, לכאורה, כי אך מצוות עשה מוטלת על הלווה. ה"מנחת חינוך" (מצווה רכ"ח אות ד) תמה על כך, שהרי ציוותנו תורה (ויקרא יט/ג) "לא תעשק את רעך ולא תגזל". מהו עושק? כתב הרמב"ם (הלכות גזילה ואבידה פרק א' הלכה ד): "איזהו עושק? זה שבא ממון חבירו לתוך ידו ברצון הבעלים, וכיוון שתבעוהו כבש הממון אצלו בחזקה ולא החזירו, כגון שהיה לו ביד חבירו הלוואה... והוא תובעו ואינו יכול להוציא ממנו מפני שהוא אלים וקשה".

מעתה, שלוה הממאן להחזיר את החוב עובר על איסור, לשם מה נדרש רב פפא לומר שכופין אותו להחזיר את החוב כדי לקיים את מצוות העשה המוטלת עליו, הן גם בלעדיה מוטל עלינו להפרישו מאיסור "לא תעשוק", שהרי חובה "לאפרושי מאיסורא" אדם העומד לעבור על איסור! ההסבר המקובל בקרב האחרונים הוא, כי איסור עושק תקף לגבי אדם שהחליט לא לשלם לעולם, כביכול החוב איננו. ברם, לווה שאינו מכחיש את דבר הלוואה, אלא מעכב את פרעונו, אינו עובר על איסור "לא תעשוק", ולגבי התכוון רב פפא שניתן לכפות לקיים את מצוות העשה המוטלת על הלווה לפרוע את חובו (ראה בהגהות על ה"מנחת חינוך", הוצאת מכון י-ע).

עתה ניגש לנושא בו פתחנו את המאמר. מדוע מלווה אינו יכול לכפות בעצמו לווה סרבן-תשלום לשלם את חובו.

ובכן, אם הלווה אינו עז-פנים עד כדי אי רצון מוחלט לשלם את החוב לעולם, הוא אינו עובר על איסור אלא נמנע מלקיים מצווה. במקרה זה דעת רבים מהאחרונים (ראה "קצות החושן" סימן ג' ס"ק א', וראה ב"מלואי חושן" שם שציין את דברי הראשונים שמדבריהם מוכח כשיטה זו ואת האחרונים שנקטו כן. אולם דעת "נתיבות המשפט" שם, שגם במצוות עשה אין צריך בית דין, עיי"ש) כי לא נמסרה ביד כל אדם האפשרות לכפות את הזולת לקיים מצוות, כי אם בידי בית דין. ברם, אם הלה כופר בחוב וממאן לשלמו לעולם, הרי הוא עובר גם על איסור, וכלל נקוט בידינו, כי כל יהודי חייב להפריש את רעהו העומד לעבור על איסור (עיי"ן "משו"ב נתיבות" שם, וב"פתיח חושן" שם, שיש אומרים שגם באיסור רק בית דין מצוים להפריש, מלבד במקום שהוא גורם את האיסור). משכך, מדוע על המלווה לפנות לבית דין כדי לגבות את החוב? יעשה זאת באמצעו הוא, במהירות וביעילות, כדי להפריש את הלווה מאיסור!

רבינו ה"חתם סופר" (ש"ת, ח"מ סימן קע"ז) מניח יסוד גדול בנושא זה. יש להבדיל בין מצוות שבין אדם לקונו לבין מצוות שבין אדם לחבירו. עלינו להפריש מאיסור יהודי העומד לעשות עבירה לאביו שבשמים. אכילת מאכלות אסורות, חילול שבת וכדומה. ברם, יש מקרים המוגדרים כמשפט. למשל, לכפות את הזולת להוציא ממון, היא פעולה משפטית. לכפות את הזולת לגרש

מענה לשון

אימא לי, איזי = אפוא (ג)

לדעת חלק ממפרשי המקרא, את המילית "אפוא" [הכתובה במקרא גם בצורה "אפו"; אך תמיד ללא יו"ד] יש להבין בדומה למלת השאלה "איפה?"; שהיא תרכובת בין "איה-פה" (ראה רש"י, ראב"ע ורד"ק לבראשית כז/לג). כך גם נראה מכמה מקומות בדברי חז"ל (כגון בבבלי בבא בתרא טו/א) ורבותינו הראשונים שהחליפו בין "איפה" ו"אפוא". יש לציין כי מילות אלו, השונות בכתיבן, הן זהות בקריאתן, ואת שתייהן יש לקרוא בהטעמה **מלרע!** (היינו את **סוף** המילית). אך יש אומרים כי "אפוא" ו"איפה" נבדלות זו מזו במשמעותן: כך מובא במדרש שכל טוב (מהדורת בובר, בראשית כז/לג): "ויאמר מי **איפוא** - כלומר, מי **עשיו** הוא הצד צד יובא לי כל איפוא הנכתב בסופו באלף - משמש כמו **עשיו**, כגון: אפוא זאת עשו" (בראשית מג/א), עשה זאת אפוא בני והצל (משלי ג/א), וְאִיָּה אֶפֶו תִּקְוִיתִי (איוב יז/ט), מִי יִתֵּן אֶפֶו וְיִקְטְבוּן מִלִּי (שם ט/כג), וְאִם לֹא אֶפֶו מִי יִבְיָנֵנִי (שם כד/כה), וכל דומיהן; וכל איפוא שנכתב בסופו בה"א - משמש כמו אנה, כגון: אִיפֹה הַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִתְגַּדְּתָם בְּתִבְרוֹ; (שופטים ח/יח), וְאִיפֹה יִשְׂרָאֵל נִכְבְּדוּ? (איוב ז/ד), אִיפֹה לִקְסֶטֶת הַיּוֹם? וְאִיָּה עֲשִׂיתָ? (רות ב/ט), וכל דוגמיהן; וגם נשמע כאילו נחצה לשתי תיבות אי פה, או כמו אנה: אִי הֶקֶל אַחֲרַי (בראשית ד/ט), אִי אלהיהו (דברים לב/לז), אִי חַיֵּית הַמֶּלֶךְ (ש"א כו/טז), אִי זה הדרך (מ"א יג/ב), וכל דומיהן. פה כמו כאן, דומה: מִי לָךְ פֹּה (בראשית ט/יב), וכל דומיהן".

ובדומה לכך כותב ר' עובדיה ספורנו (בראשית כז/לג): "כי אמנם מלת אפוא כשתבוא עם אלף בסוף התיבה - משמשת במקום **אם כן**. אבל מלת אפוא עם ה"א בסוף - משמשת במקום איה, כמו אפוא הם רעים? (בראשית לז/טז)".

לסיכום: המילית הארמית "איזי" ומקבילתה העברית "אפוא" (הזהות לפי רשב"ם) מטרותן "לתקן הלשון", היינו: הן באות לחבר ולקשר (כמו: אם כן), או לחזק את התוכן (כמו: עתה, ובכן, אכן, באמת).

אם כן, **אפוא איזי**, פירושו "אימא לי, איזי" הוא: **אמור לי, איפוא! / אמור לי עשיו! / אמור לי אם כן!**

להערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות: ת.ד. 3446 ב"ב דוא"ט u_frank@geronimedi.net

פנינים

דף פה/א קאקי חירי משלחי גלימי דאינשי **העושר כשומן האוור**

מבאר בעל ה"נתיבות", רבי יעקב מליסא: **האוורים**, בשונה משאר בעלי החיים, אינם יכולים להתפטם עד אין סוף. אחר שלוש או ארבעה שבועות גורם פיתום יתר לתוצאה הפוכה - הם מתחילים להכחיש. השומן אינו מתקיים עוד. **רבא** המשיל את העושר לאוורים; יותר מדי עושר - אינו מחזיק, אם לוקחים מה שאין ראוי לקחת - סופו להאבד ("אמת ליעקב", בבא בתרא).

דף פז/ב והיא ליה הודאה במקצת הטענה **"שאלה"...**

פעם הגר"א סילבר זצ"ל, להראות את בורותו של רב רפורמי מסוים. עמד ושאלו: המותר למלוח "מודה במקצת" בעציץ שאינו נקוב?... והלה, השיב כמובן, שאינו יודע...

דף פז/ב וכל המודה במקצת הטענה ישבע **פטור משבועות...**

משכיל אחד הודיע כי לא יקטט את ביתו לכבוד חג השבועות. המליצו עליו בני עיירתו: הלא "כופר הכל" הוא ופטור משבועות...

דף פט/א מיגו זיכול למימר **כשנוגע לו - מחכים ומתפקח**

אמר הרשב"ב מליוביביטש לבנו: בוא וראה כי הש"ס מלא בטענות בין תובע לנתבע, ויש כאלו שיש בהן חכמה גדולה עד מאוד. כי על כן, כל אדם, בעת שהדבר נוגע לו ולממונו, הופך להיות חכם מחוכם.

מכאן תלמד כי אם עבודתך הרוחנית תהא נוגעת לך כפי שחשוב לו לאדם ממנוו שלו, תוכל להעמיק ולהתחזק בה מאד מאד...

אשה שהוא נשוי לה באיסור, היא גם פעולה משפטית. על כך ציוונו תורתנו הקדושה (שמות כ"א): "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמֹר לְפָנֶיהֶם", ודרשו חכמינו ז"ל "לפניהם" - בית דין, ולא לפני הדייטות! כלומר, כל עניין משפטי, אף זה הכרוך באיסור, אינו מסור בידי כל אדם, אלא יש להביאו "לפניהם" - לפני הדיינים שיכריעו בדבר, ובנושא זה רק לדיינים מומחים מסרה התורה את הכח לכוף לקיים את דיניה (ראה גם ב"שערי יושר" שער ו' פרק ה', שכיוון לדברים אלה).

דף פז/א אבא שאול בן אימא מרים

שני אנשים בעלי שמות זהים ומידות גוף תואמות!

בעיר אונסדורף שבהונגריה התגורר יהודי בשם הירש, אשר ביום מן הימים התייצב לפני בית הדין כדי להסדיר גט בינו לבין זוגתו. כאשר ביקש סופר בית הדין לכתוב את הגט הוא נתקל בבעיה; איש לא זכר אם שמו המדויק של אביו של הירש - ישעיהו או ישעיה. לפיכך נמנע סופר בית הדין מכתבת הגט, שהרי מזכירים בגט את שם המתגרשים ואת שמות אבותיהם. ה"חתם סופר" (שו"ת אה"ע חלק ב' סימן כ"ה) אשר נתבקש להכריע בנידון, הורה להם לכתוב שני שטרי גיטין, באחד ייכתב הירש בן ישעיהו, ובשני ייכתב הירש בן ישעיה וכך באה הבעיה על פתרונה.

זיהוי המגרש לפי שם אמו: לכאורה, ניתן לפתור בעיה זו בדרך פשוטה בהרבה, במקום לכתוב, כרגיל, את שם האב של הבעל, יכתוב נא הסופר את שם אמו של הבעל, אשר היה ברור ונהיר, וכך יתיישרו ההדורים. אך ה"חתם סופר" מבהיר, כי הזכרת שם אביו של המגרש נועדה לזהותו, שכן בכל עיר יש רבים בשם הירש, אך אין רבים בשם הירש בן ישעיה/ו, וכך לא יבואו לידי בלבול שעלול לגרום למכשול חמור. מעתה, עלינו להשתמש בשם האב, אשר הוא ידוע לכל, שהרי משתמשים בו בעליה לתורה, וכך גם בעבר נפוצה החתימה בצירוף שמו של האב, כחתימת חלק מן האדמורי"ם בימינו. לפיכך, זיהוי המגרש על פי שם אמו, אינו זיהוי מספק, שהרי הבעל אינו מוכר בשם זה.

שני אנשים שונים בעלי שמות זהים ומידות גוף תואמות: בעל ה"תשובה מאהבה" (חלק א' סימן נ"ב אות ו) אף מספר, כי פעם היו בפראג שני אנשים אשר שמותיהם היו זהים וכך גם שמות אבותיהם ואבות אבותיהם, וכאשר ביקש אחד מהם לגרש את אשתו, לא יכלו לציין לפי שמות אבותיו. גם כאשר ביקשו לזהותו לפי מידות גופו, הם גילו להפתעתם כי הוא דומה להפליא לחבירו בעל אותו שם. בכל זאת, גם במקרה נדיר זה, לא חרגו רבני פראג מן הנוהג, ולא כתבו בגט את שם אמו, כי אם את שם משפחתו. סוגיה זו מתפתלת יותר לגבי "שתוקי". שתוקי הוא אדם שאין ידוע מיהו אביו, ומשכך, כמוכר, לא ניתן לכנותו על שם אביו. במקרה זה, לכאורה, אין כל מניעה לכנותו על שם אמו, שהרי דווקא אדם המוכר כ"שמעון בן יעקב", אין זה מן הראוי שיזהוהו כ"שמעון בן מלכה". לעומת זאת, מי שמעולם לא זוהה אלא בשם אמו, משום שאביו אינו ידוע, אין כל מניעה לכנותו בשמה. אחד המקרים המפורסמים הוא לגבי רב מרי בר רחל. במסכת בבא בתרא (קמ"ט א) מסופר, כי רחל, בתו של שמואל, ילדה בן, רב מרי שמו, מן הנכרי, ונכרי זה התגייר לאחר מכן והפך ליהודי כשר שנקרא בשם "איסור גיורא". מאחר שבתחילה היה אביו נכרי, בנו רב מרי לא התייחס אחריו, אלא נקרא בפי כל "רב מרי בר רחל", על שם אמו.

אלא, שהגאון רבי יחזקאל לנדא בעל ה"נודע ביהודה" מחלק בהערותיו על ה"שולחן ערוך" (ד"גול מרבבה" אה"ע"ו סימן קכ"ט סעיף ט), בין המקרה של "שתוקי" לבין המקרה של רב מרי בר רחל. לרב מרי בר רחל, אומר רבה של פראג, באמת לא היה אבא. אביו הגוי פרח ונעלם בהתגיירותו - גר שהתגייר כקטן שנולד - והופיע מחדש בדמות אחרת. בן כזה ניתן לכנות על שם אמו. אולם, "שתוקי" הוא בן של אב, אלא שאין יודעים מיהו. בן שכזה, שיש לו אב, לא ניתן לכנותו על שם אמו! מדוע? מה בכך? ובכן, קושייה זו כבר הטיב להקשות ה"חתם סופר" (שו"ת חלק ד' אה"ע חלק ב' סימן מ"א): "ואנא לא ידענא מה חטא יש אם מסמן עצמו בשם אמו אף על פי שיש לו אב", והוא גם מוסיף ומונה מספר שמות מגדולי האומה, שכונו על שם אמם, כגון, יואב בן צרויה, שהיתה בת ישי אבי דוד, רבי שמעון בן פזי, שהיתה בתו של רבי חייא, אבא שאול בן אימא מרים המוזכר בסוגייתנו, ועוד.

לפיכך מסיק ה"חתם סופר" כי בשתוקי [שאינו ידוע מי אביו] יכתבו את שם אמו (עיי"ש שכן דעת ה"גט פשוט").

ברכות לבביות
לידידנו הדגולים משפחות

בירנברג - לקסנר
לרגל הולדת הבן-הנכד

יזכו לגדלו לתורה ולחופה
ולמעשים טובים

נסא דברכתא

מעומקא דליבא
נשגור בזאת ברכת מזל טוב
לרגל השמחה השרויה במעונם של
הרבנים **מגידי השיעורים מניית מדרשנו**

הרה"ג משה קובלסקי שליט"א
מראשי רבני ביהמ"ד "מאורות הדף היומי"
לרגל הולדת הנכדות

הרה"ג רפאל גליק שליט"א
מחשובי הרבנים בכלל סוכטשוב - בני ברק
לרגל נישואי הבן

הרה"ג דב הורביץ שליט"א
ביהכ"נ מחנה ישראל - ירושלים
לרגל נישואי הבן

הרה"ג ברוך וידיסלבסקי שליט"א
ביהכ"נ צמח צדק - אשדוד
ביהכ"נ משכנות ישראל - ר"ג
לרגל נישואי הבן

בברכת התורה ולומדיה
מאורות הדף היומי

מרת מיכל שרה

אידל בינשטוק ע"ה

ב"ר יוסף ז"ל
נלב"ע י"ח בכסלו תשס"ה

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
מרת **בלומה לדרמן ע"ה**
ב"ר שלמה זלמן ז"ל נלב"ע ח' בכסלו תשל"ח

תנצב"ה

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הרב **יחזקאל הרטמן ז"ל**
ב"ר שלום ז"ל נלב"ע י"ח בכסלו תשל"ז

תנצב"ה

הונצחה ע"י נכדיו שיחיו למשפחת פורטוביץ

לעילוי נשמת
מרת **שרה הולנדר ע"ה**
ב"ר אהרון לייב ז"ל נלב"ע י"ט בכסלו תש"ס

תנצב"ה

הונצחה ע"י בעלה הר"ר **חיים שמחה**
ישראל הולנדר שיחי

לעילוי נשמת
מרת **מאלה קייזמן**
MALA KAZMAN ע"ה
ב"ר חיים זאב ז"ל נלב"ע י"ז בכסלו

תנצב"ה

הונצחה ע"י משפחת ריישר הי"ו
The reischer family - ארה"ב

מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)
Wagman street 1 P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
טל: 03-5775333
פקס: 03-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות 1-700-500-151